

RESCATAR LA FEMINITAT PER RE-ANIMAR LA TERRA

Maria José Arana

1. Rescatar la feminitat
2. El desvetllament de les dones
3. Un moviment mundial imparable
4. Recuperar les dues ales de la Humanitat
5. Cap a un nou paradigma

Algunes pistes per al diàleg

Masculinitat i feminitat

- Per cada dona forta cansada d'aparentar debilitat, hi ha un home dèbil cansat de semblar fort.
- Per cada dona cansada d'haver d'actuar com una ximple, hi ha un home aclaparat per haver d'aparentar que ho sap tot.
- Per cada dona cansada d'èsser qualificada com a “famella emocional”, hi ha un home a qui se li ha negat el dret a plorar i a ser delicat.
- Per cada dona catalogada com a poc femenina quan competeix, hi ha un home obligat a competir per tal que no es dubti de la seva masculinitat.
- Per cada dona cansada de ser un objecte sexual, hi ha un home preocupat per la seva potència sexual.
- Per cada dona que se sent lligada pels seus fills, hi ha un home a qui se li ha negat el plaer de la paternitat.
- Per cada dona que no ha tingut accés a un treball o a un salari satisfactori, hi ha un home que ha d'assumir la responsabilitat econòmica d'un altre ésser humà.
- Per cada dona que desconeix els mecanismes de l'automòbil, hi ha un home que no ha après els secrets de l'art de cuinar.
- Per cada dona que dóna un pas endavant cap al seu propi lliberament, hi ha un home que redescobreix el camí cap a la llibertat.

Anònim

1. RESCATAR LA FEMINITAT

1.1. RE-ANIMAR LA TERRA

“Avui més que mai, la causa de la dona és la causa de tota la Humanitat” (B. Boutros Ghali).

En el nostre cas i utilitzant la terminologia junghiana, *Re-animar* té a veure amb *ànima*, amb el femení, amb allò que és present en tot ésser humà, sigui home o dona, encara que, evidentment, en proporcions diferents. De la mateixa manera que *animus* està relacionat amb allò que és viril però també és present en tots els éssers humans. Animus i ànima configuren l'ésser humà i, en definitiva, la Humanitat.

Però succeeix que tot el que és femení ha estat enormement infravalorat i oprimint tant en els homes com en les dones, encara que de manera molt diferent, i això fa que tot el conjunt humà en surti perjudicat. “Tenim una ciència masculista, una societat fonamentalment masculina i esglésies misògines. Per això vivim en un estil de societat pobre, sense la irradiació de l'*ànima*. I les dones han estat les víctimes més grans d'aquest estil de vida”¹. Això és veritat, certament, però també és cert que l'*animus* ha estat manipulat i desproporcionat també en els homes, i alhora, oprimint i “suprimint” en les dones. També l'*animus* necessita ser rescatat i equilibrat.

Aquest desajust ha conduït a un empobriment que ateny tota la humanitat sencera, tota la manera de ser, tota la identitat dels homes i de les dones; les relacions en surten afectades i, en definitiva, l'equilibri humà. Al nostre món les estructures personals, polítiques, socials... àdhuc eclesiàstiques, els manca “ànima”.

Re-animar la Terra vol suggerir quelcom com una tasca de rescat que alhora faci possible una revitalització, un desenvolupament diferent per tal que la Humanitat canviï i creixi espiritualment i personalment d'una manera nova, cultivi la interioritat i vigoritzi l'amor, perquè, en definitiva, es plenifiqui. Fins i tot, també, perquè la nostra relació amb el Món i la vida es modifiqui i sigui diferent.

Al nostre món, cultures, estructures... –dit de manera simple i plàstica– els manca *ànima* i els sobren formes concretes d'*animus*, i això, la totalitat resta desequilibrada. A més a més, aquest desequilibri fonamenta unes relacions injustes i jerarquitzades, basades excessivament en el poder, que fan enrere la dimensió femenina, i absolutitzen la dimensió viril. El fet d'adonar-se d'aquesta situació porta al desig d'una transformació profunda.

Les dones van començar a intuir-ho i van crear els moviments feministes i d'alliberament, no només perquè se sentien –i se senten– asfixiades sota el pes de l'estretor i la injustícia sinó que estaven convençudes que: “El món de la humanitat posseeix dues ales: una és la dona i l'altra l'home. Fins que les dues ales no estiguin igualment desenvolupades no podrà volar. Si una de les ales roman dèbil, el vol serà impossible”². Necessitem realment una Humanitat nova; volem volar.

1.2. UNA HUMANITAT QUE ES FA

Per això, quan li van preguntar a la coneguda antropòloga Margaret Mead quins eren, segons ella, els moments decisius del desenvolupament humà al llarg dels temps, va respondre amb convicció:

“Hi ha quatre períodes després dels quals res no va tornar a ser el mateix: a) el de l'evolució (salt vida-esperit), b) el període glacial, c) l'edat de la industrialització, d) el dels *moviments feministes*”.

Encara són pocs i poques, però van augmentant lentament i constantment, els/les pensadors/es, sociòlegs/es, etc... que subscriuen aquesta mateixa idea i, més concretament, l'afirmen referint-se als esdeveniments influents i als avenços ideològics del nostre segle. Assenyalen que si hem de considerar quelcom decisiu per al futur de la Humanitat, és precisament aquest creixement i aprofundiment del pensament i acció feminista en el món. Afecta a l'ésser humà total, a la manera de ser home i de ser dona, a la seva identitat i a les relacions globals.

Perquè la qüestió de “la dona” no és quelcom puntual, no és un “tema” interessant, ni tampoc quelcom més o menys marginal en l'existència humana, sinó que és a la base i afecta profundament tota la existència, l’“entramat” del món tots els problemes estan interrelacionats.

L'economia, la política, l'educació, el treball, el llenguatge, la sexualitat... tot queda re-situat per la presència o l'absència de les dones.

Què significa rescatar la feminitat?

És una manera de ser i de sentir la vida i la relació, de compondre o edificar el món; pertany a les arrels de la justícia. Comporta un nou *paradigma*, un model diferent, suposa un pas d'unes relacions jeràrquiques i piramidals a unes altres més igualitàries, i, com hem dit, repercuteix en la totalitat; no només perquè tot està interrelacionat, sinó en definitiva, perquè afecta l'ésser humà com a tal, la seva configuració més fonda com a persona, la manera de ser dona, però també la manera de ser home, l'*ànima* i, també, l'*animus* del món; afecta *les relacions* i està plenament integrat en l'evolució de la *consciència* humana, de la *consciència* mundial que va emergint gradualment, clarificant-se entre dificultats, a batzegades i fins i tot amb autèntics “salts” cap endavant.

Avancem, i cada vegada som més conscients que ho fem globalment, que totes les persones estem inserides en un procés d'unificació còsmic i de clarificació conjunta. És molt important aquesta percepció integral de la realitat, això com la de l'opressió i alliberació de les dones que és també global; arriba de tots els fronts i s'estén per tot. Tot està interconnectat; tot és encara provisional i es va gestant lentament, també la Humanitat.

Hi ha moments i adquisicions que són claus en aquest avenç global, i, com molt bé ho assenyala Margaret Mead, el *feminisme* és fonamental en el canvi. Està plenament integrat en l'evolució i significa una transformació real de la totalitat de la humanitat –i això és molt important– no només per les dones, sinó per tot el gènere humà.

La re-animació del món depèn en gran part d'aquest fet; aquesta consciència comença amb prou

feines a treure el cap amb lentitud i tenacitat, però les seves repercussions són encara imprevisibles.

El naixement dels moviments i de la consciència feminista s'ha de contemplar des d'aquesta perspectiva: inserits en els altres moviments d'alliberament i de conscienciació humana, tant en el temps com en la praxi alliberadora. El record històric no és només un acte de justícia respecte a les persones i esforços realitzats, sinó que és, a més a més, una motivació poderosa per al present: el clarifica, el “reanima”, i ens ajuda a comprendre'l, el vivifica i l'empeny cap al futur.

1.3. EN “ESTAT DE SUBMISSIÓ”

“El més petit ha de servir al més gran”

L'opressió de les dones és *multisecular*, –en el sentit que es perllonga indefinidament al llarg del temps–; és *integral*, ja que abasta tots els àmbits de l'existència; és *pluricultural*, *plurirreligiosa*, perquè està omnipresent en totes les cultures i religions del món... i, moltes vegades, arriba fins a extrems insospitats.

A la nostra cultura occidental l'“estat de submissió”, l'“estat de servitud i de subjecció” de les dones ha estat escrupolosament definit i constantment exigit per Graciano, Sant Tomàs i altres pensadors laics i religiosos de l'edat mitjana. Van deduir “la naturalesa inferior” de les dones i, per tant, que “el més petit ha de servir al més gran”, “el que és inferior al que és superior”... i tot això “com a ordre natural de la humanitat”! (Graciano).

Aquests pensadors prenen els esquemes heretats del passat, els enrobustien, hi trobaven el suport més segur a la mateixa societat del seu temps i ho projectaven amb una força increïble cap al futur. Perquè com ja va observar en el segle XVI el jurista Tiraqueau –aprovant-ho i tot– sobre aquest “estat de submissió total” de les dones han estat i estan d'acord tant l'Església com l'Estat a *totes les èpoques i a totes les cultures*³ del món...

Aquest “estat de submissió” no afecta exclusivament les dones, però és especialment decisiu per a elles perquè les fixa en la perpètua “minoria d'edat”, en una subordinació radical, en absoluta dependència i incapacitat legal i real tant en el dret civil, com en el còdi penal, en el dret canònic i en tots els altres còdis i drets: familiar, laboral, educacional i també en els eclesiàstics. Però a més, aquest estat de submissió delata clarament les relacions verticals, piramidals i jeràrquiques, androcèntriques i de dominació, que s'estenen a tots els ordres de l'existència i no només en relació amb les dones, sinó també “sobre” elles.

La relació jeràrquica forma els esglaons que distancien el que és humà de l'“altre”, de la natura, els animals, etc... Promou el seu domini i possessió i les seves repercussions les palpem en el desequilibri ecològic. Però, a més a més, l'escalafó classifica les persones i les separa injustament i brutalment en classes socials, races superiors i inferiors, pobles més o menys desenvolupats, religions veritables i falses, ciutadans de primera i d'ínfima categoria... i, és clar, potser menys conscienciat, però no menys demolidor, *en sexes*: un per damunt de l'altre, per benefici d'“un”, en estat de subjecció, “el més petit al servei del més gran”...

Vegem un exemple clar per comprendre millor fins a quin punt i amb quina desmesura l'“estat de subjecció” afecta l'ésser mateix, la naturalesa de les dones. Per Sant Tomàs la raó més poderosa

per la qual les dones no poden ser ordenades sacerdots és precisament a causa d'aquest estat de submissió, i per la mateixa raó tampoc no ho podria ser un esclau. Però en el cas que es donés en ambdós, la de l'esclau seria una ordenació il·lícita, mentre que la de la dona seria il·lícita i a més a més *invàlida*, ja que aquesta *subjecció ho és per naturalesa*. Per aquest motiu ella ha d'estar *sotmesa* sempre i en totes les coses a l'home⁴ i per tant “no pot significar una dignitat eminent”... Però aquest és només un exemple de caire discriminant d'aquesta definició.

Aquest estat de submissió és tan decisiu i justifica tan bé la inferioritat de la dona que fonamenta fins i tot, el fet que “la imatge de Déu es troba en l'home de manera que no es verifica en la dona”⁵ ... Éssers “deficients”, “imbecilior sexus” en llenguatge aristòtelic-tomista..., a la pràctica en tots els temps i en tot lloc, perquè ella “és en tots els aspectes, de menys valor que l'home” (Flavio Josefo).

La dona propietat de l'home

Aquesta manera de veure les coses “justifica” a més a més la possessió i el domini masculí. Nietzsche ho va explicar més tard de manera tan concisa com brutal, encara que en realitat no era original en el seu judici: “L'home ha de considerar la dona com a propietat, com un bé que és necessari posar sota clau, un ésser fet per la domesticitat i que només tendeix cap a la seva perfecció en aquesta *situació subalterna*”.

A l'Antic Testament ja descobrim aquest sentit de propietat que tenia l'home a Israel, igual que en altres pobles. La dona és propietat de l'home junt amb la casa, els ases, les vaques... (Ex. 20, 17; 22, 19...), àdhuc l'adulteri és un pecat *contra la propietat*.. Per això també ella està obligada a obeir el seu marit com al seu amo i senyor: “rab”, en hebreu. I això a les altres cultures. El pecat més gran d'una dona musulmana és desobeir el seu marit que és alhora el seu amo.

Penso que és molt important subratllar aquest estat i aquesta situació *jeràrquica* i “natural” de les relacions, que porta a l'apropiació més absoluta i que, és clar, no es va limitar a èpoques més antigues, sinó que s'afirma i es perllonga en el temps... i abasta totes les cultures del globus. Encara resta molt per acabar de desprendre's d'un bagatge tan interioritzat. Som encara molt lluny de canviar realment les relacions humanes. Les dones de tot el món continuen sofrint en estat d'opressió i humiliació. L'instint de dominació no controlat causa estralls.

Mals tractes

Avui de cada tres dones, una rep mals tractes; cada vuit segons una dona és maltractada físicament i en molts casos és víctima del propi marit⁷. Per cada home que emigra a Indonèsia, són tres les dones que ho fan. El 80% dels desplaçats i refugiats del món són també elles. Les violacions, les repercussions del “turisme sexual” i de l'abús, la venda i compra de dones... són incontables a tot arreu, però l'augment d'aquestes pràctiques entre les dones del Tercer Món és esgarrifós. En algunes cultures es practica l'ablació del clítoris i/o el cosit dels llavis vaginals que el nuvi obrirà amb un ganivet el dia del casament, afirmant així la “presa de possessió”. Hi ha 110 milions de dones i nenes amb els òrgans genitals mutilats i cada any se'n segueixen mutilant 2 milions més. A la Xina, India, Bangladesh, Corea del Sur... els infanticidis i els avortaments són selectius i les víctimes, en un 99% són nenes. En conseqüència, per exemple, la Xina compta amb 52 milions més de xinesos que de dones en edat de casar-se. A bastants països i algunes cultures, encara avui, es permet el repudi i la poligàmia. La cultura islàmica invisibilitza les dones obligant-les a portar el vel, confirmant així la possessió.

Pobresa i cultura

Amb les mateixes condicions de treball, el salari de la dona és del 30 al 40% més petit que el de l'home. A països com el Japó i Corea arriba fins i tot a un 50% més baix. L'“atur” femení és molt més alt que el masculí. 3/4 parts dels pobres del món són dones. El 70% dels 960 milions d'analfabets/es són dones enfront del 30% d'homes. Al Tercer Món elles constitueixen el 80% de la mà d'obra camperola. De totes maneres, les dones fan 2/3 del treball realitzat al món, però només reben el 10% del benefici mundial i posseeixen únicament l'1% de les terres de cultiu.

Avui podem parlar de la “feminització de la pobresa” perquè és un fet real i desgraciat... Els/les habitants del Quart Món i dels llocs d'exclusió social són prioritàriament dones.

Desigualtats davant la llei

500.000 dones moren cada any per complicacions de l'embaràs i són 500 les que cada dia perden la vida per avortaments realitzats en condicions dolentes... En algunes parts de l'Índia es mata la dona quan queda vídua. Encara existeixen països al món en els quals, en cas d'embaràs per violació i/o adulteri, es mata la dona –a l'Egipte se la llança al Nil un cop morta–. Les dones continuen essent botí, estratègia i intercanvi a la guerra... Podríem anar afegint dades i mostres sobre la humiliació i violència que pateixen avui les dones a tot el món i que ens parlen de submissió i injustícia.

L'antropologia, la pràctica i la cultura generalitzada de la inferioritat, de la possessió i de l'absoluta submissió femenina va envair la història i les consciències... i, en definitiva, va afectar la humanitat total; les dones sí, però també, en fossin conscients o no, els homes. Les repercussions són sagnants. Podem reconèixer avui el “rostre femení de l'opressió”.

2. EL DESVETLLAMENT DE LES DONES

Sempre han existit dones que s'han trobat a disgust en aquest estat de dependència, de tancament i de silenci físic i psíquic a què estaven sotmeses a causa del seu “sexe i condició”. Algunes d'una forma o una altra ho han deixat escrit o ho van dir més o menys obertament amb les seves reaccions i resistències: Safo de Lesbos (625-580,a.c.), Leonor d'Aquitània (s.XII), Cristina de Pisan (s.XIV-XV)...

Violant de Montcada (s.XV), com moltes abadeses del seu temps, es va oposar enèrgicament a una imposició de clausura que es feia “enfilant-se per damunt de la seva Regla” i costums. Margarita de Navarra (s. XVI) amb l’“Heptameró” va fer la rèplica agosarada del “Decameró” de Boccaccio. Maria de Gournay (XVI), filla adoptiva de Montaigne, va publicar un tractat sobre “la igualtat d'homes i dones”.

Sor Juana Inés de la Cruz (s. XVII) a més de ser una excel·lent poetessa, va reclamar per a les dones el dret de fer teologia. Mary Wardn (s.XVII), fundadora de les “dames angleses”, va tenir moltíssimes dificultats amb els homes de la curia romana a causa de les seves idees sobre la vida religiosa i no estava gens d'acord en ser tractada sempre amb referència als homes: “¿Còm si en tot fóssim inferiors a una altra criatura que suposo que deu ser l'home!”.

Anna Maria von Schurman (XVII), es definia com a feminista i va fundar una secta anabaptista.

Per citar només algunes més conegudes a la cultura occidental, encara que de diferents països i èpoques, en circumstàncies i estats de vida diversos.

2.1. EN LLARG SILENCI

Van ser moltes més; moltes més també de les que coneixem actualment i que anem descobrint cada cop millor, però encara resta molt de treball de recuperació en aquest camp! Unes altres es van queixar i doldre des de l'anonimat... Però sens dubte se les ha de reconèixer a totes elles com a autèntics “gèrmens” de la història d'alliberament posterior. Tantmateix, la societat, el temps i, és clar, la història escrita i interpretada sempre per homes, es van encarregar d'ignorar, minimitzar o deformar tots aquests corrents i persones que tractaven d'esquivar o de protestar per situacions que consideraven injustes, i fins i tot van oblidar les seves obres i realitzacions.

Malgrat tot les dones explícitament inconformistes van ser sempre escadusseres. La gran majoria va respectar i interioritzar, durant segles, el marc vital limitat, ideològic i moral que se'ls concedia, i també els rols i els estereotips “femenins”. Van considerar quasi normal una determinada forma de ser i de sentir-se “inferior”, i es van moure amb cautela en el reduït espai que se'ls imposava, i així, en silenci, es va anant acumulant sofriment i patint una frustració més o menys consciencjada. Els homes, com diuen els jesuïtes a la seva última Congregació General, sempre van tractar i tracten de pensar “que el problema no existia”, sense adonar-se tampoc de les seves complicitats ni de les seves causes...⁹ Heus aquí un pesat bagatge cultural de segles i segles del qual resulta difícil desprendre's!

Hem d'apropar-nos al final del segle XVIII per trobar ja un nombre de dones que, encara que sense organitzar-se, van tenir el valor i la consciència per començar a tractar d'evidenciar públicament les opressions sexistes i de reivindicar els seus drets. Precisament aquest va ser el títol de l'obra de Mary Wollstonecraft: “A vindication of the rights of women” que va ser acollit

desfavorablement, com era d'esperar.

2.2. INSERCIÓ A LES LLUITES ALLIBERADORES

Potser semblarà inútil el recorregut que ara realitzaré, però crec que és important contextualitzar el moviment feminista entre els altres de l'època i així disposar d'una perspectiva necessària per comprendre'l millor.

Perquè no és casualitat que el feminisme, com a tal, comencés a desenvolupar-se incipientment ja a finals del segle XVIII i durant el XIX. Es desenvolupava al mateix temps que els moviments socials d'alliberació racial, política, laboral, colonial, econòmica... també sexual (la qual participa de la resta de les opressions), perquè, en definitiva, totes aquestes lluites participen d'un objectiu comú que és l'alliberació. En realitat totes elles formen part d'un únic moviment plural i de recerca d'unes relacions menys jeràrquiques, més igualitàries i menys basades en la "submissió" en tots els aspectes que abans reconeixíem: races, classes socials, pobles, religions, cultures, sexes... Apareixen nous valors, una nova sensibilitat en les maneres de relacionar-se, de sentir el món i la Humanitat, una nova consciència, que tampoc és absolutament nova, són passos que vénen de lluny i de sobte es fan visibles. I si sabem mirar-los des de la perspectiva global, ens adonem que tot pertany a la mateixa evolució humana que va descobrir i necessitant noves formes de relació més dignificades i que s'encamina cap a una alliberació conjunta. La Història s'ha de comprendre i contemplar amb perspectiva, tractant de descobrir el seu entrellat.

Les lluites alliberadores

Entrem una mica en el context i donem una ullada ràpida a la història, millor a alguns moviments i ideologies que van inspirar i mobilitzar l'època. Cap d'ells és aïllat; són passos que cal descobrir i sentir en el seu conjunt, i els moviments de les dones es fan presents en aquest conjunt.

Els segles XVII i XVIII van situar la cultura europea de forma diferent davant de la ciència, la filosofia, la indústria i el cosmos. Això va suposar un avançament en la qüestió de l'autonomia de la consciència humana. Suposen una nova forma de ser al món i de situar-se, una revolució "copernicana" de l'autonomia de la consciència, de la dessacralització del món, etc...

La Revolució Francesa va formular les aspiracions incipients de "Llibertat, Igualtat i Fraternitat". Assenyalen un programa avui encara incomplet, però que arrossega ja una història d'esforç per la seva consecució, i que també ha assolit algunes fites.

La primera Declaració dels Drets Humans (1789) va suposar una fita que marca definitivament la història i les relacions de l'ésser humà. Es corroboren, s'amplien i es declaren universals al 1948 i avui seguim denunciant el seu incompliment en tants i tants llocs i circumstàncies.

La clarificació progressiva sobre la seva pròpia identitat i dignitat va portar molts pobles colonitzats a lluitar per la seva independència.

Els moviments antiracistes i antiesclavistes van començar com un crit desesperat per la dignificació de l'ésser i la consciència humana. Van assolir un avanç en aquesta l'nia encara que avui seguim palpant les seves limitacions, ferides i retrocessos.

Les revolucions socials i polítiques esteses durant el segle XIX per tota Europa, van intentar formes de participació política, repartiment de poders i una major implicació ciutadana. Neixen les democràcies, les constitucions, els parlaments etc... Es consolida la burgesia enfront de la noblesa.

Els orígens dels moviments obrers i sindicals, les seves lluites per assolir una societat més igualitària i un repartiment més just de béns i treball.

Les ciències positives, la psicologia profunda, els avanços industrials i tècnics... van situant la humanitat en uns altres paràmetres i perspectives. Neixen els moviments socialistes, els corrents socials minoritaris i utòpics etc, etc...

En alguns sectors molt minoritaris comença, ja en el XIX, la inquietud ecumènica i interreligiosa i la recerca de diàleg. Cal senyalar-ho perquè suposa un canvi en les relacions que estaven molt deteriorades i dogmatitzades.

Són moviments diferents, són intuïcions amb una mateixa arrel i en una mateixa direcció que apunta a la transformació d'aquest món, a la clarificació de la consciència humana i propugna la recerca d'unes relacions humanes diferents, menys piramidals i jeràrquiques, més justes. Des de diferents fronts d'opressió neixen moviments alliberadors. Són, tanmateix, promeses incomplertes, però que van orientant la Humanitat.

Els moviments feministes dintre d'aquest marc

Exigint els seus propis drets sorgeixen els *moviments feministes*, entre una carrera de dificultats i menyspreus, que posen en relleu els afronts i les relacions injustes entre els sexes... No ha existit mai un corrent més ridiculitzat, menyspreat i desprestigiat.

En aquesta època comença ja quelcom del que seran posteriorment els moviments pacifistes: l'“International Council of Women” crea al 1899 un comitè per la pau (Peace and International Relations) un pas important encara que desconegut. És interessant que ens fixem en el fet que *precisament les dones són pioneres* en aquest camp.

Hem de mencionar també l'aportació de les dones en els moviments pacifistes quàquers als Estats Units, que ja al segle XIX s'adonen de la relació entre pacifisme i alliberació de les dones.

Tot això cal anar-ho llegint conjuntament i en aquesta clau de clarificació de la consciència i de la recerca de canvi i de les relacions humanes, malgrat tot, entre les ambigüitats de l'anomenat progrés i les dificultats estructurals pràctiques. Són passos minoritaris però en una mateixa direcció per la promoció d'unes relacions diferents entre les races, els pobles, les classes socials, els sexes, la religió, la política... Són intents incipients, no assolits encara, encara van germinant, cap a unes relacions més igualitàries i participatives. Contemplats amb perspectiva, cap dels passos cap endavant no és aïllat.

2.3. PINZELADES SOBRE ELS ORÍGENS DEL FEMINISME

Els inicis

Les idees de la Il·lustració dels Enciclopedistes, etc. i els moviments alliberadors van aportar a

les dones un material important per poder reflexionar sobre la seva situació i començar a organitzar-se i a reaccionar.

Grups de dones franceses, des de diferents punts del país, van protestar enèrgicament per no haver estat convocades als Estats Generals (1788) i van incloure reivindicacions de tipus educatiu, familiar, legal... el dret al vot, qüestions sobre la prostitució, la salut, l'herència o la dot... No van ser escoltades en absolut, però el seu valor resta consagrat als mèrits del moviment feminista.

La dona més coneguda durant la Revolució Francesa pel seu treball a la línia feminista va ser Olimpia Gouges. Va redactar "Els Drets de la Ciutadana" abans que fossin proclamats els del Ciutadà; va escriure contra la pena de mort; va treballar infatigablement per la causa de la pau i la de les dones. Va saber que la seva mort era inevitable i abans que succeís va voler imprimir un fulletó que deia: "Les tres urnes o la salvació de París": una per als nobles i burgesos, una altra pels obrers i la tercera per a les dones. La van acusar d'haver escrit contra el govern republicà, de rebel, de conservadora i, a més, de voler restablir la monarquia... En realitat, la causa veritable la va dir el procurador Chaumette el mateix dia de la seva mort: "Recordeu aquest gallinardot, aquesta dona-home, la impúdica Olimpia Gouges que va abandonar tota cura de casa seva, va voler politiquejar i va cometre crims... *Aquest oblit del seu sexe* l'ha portat al cadafal". O com es va publicar a un diari: "ha volgut ser home d'estat i segons sembla la llei ha castigat aquesta conspiradora per haver abandonat *les virtuts pròpies del seu sexe*". La causa és clara.

Les dones van continuar treballant i reivindicant els seus drets polítics i socials i al mateix temps lluitant pels objectius revolucionaris. Al 1792 tornen a fer un altre manifest per als diputats del govern francès. Per no res!

La ideologia i lluita feminista es va anar estenent a d'altres països sempre unida a d'altres causes i reivindicacions justes: Als Estats Units amb les qüestions anticolonialista i independentista, també amb les lluites antiesclavistes i antirracistes, després amb les reivindicacions obreres, oposant-se doncs a tot tipus d'injustícies... El mateix esdevenia a Anglaterra, a França, i a d'altres països. Flora Tristan, Eugenie Niboyet, Ella Wiggins, Ella Wheeler, Vera Figner, Louise Michel, Emmeline Pankhurst i les seves dues filles, Christabel i Silvia, Emily Davidson, Rosa Luxemburg, Alexandra Kolontai, Emilia Pardo Bazán... heus aquí alguns noms destacats de la llarga llista de feministes, d'aquestes èpoques a diferents llocs europeus i nordamericans. Mereixen el nostre record.

També va existir algun home que es va afegir a la causa. Evidentment només els suficients per confirmar allò de "l'excepció confirma la regla". Però és bo reconèixer-los i anomenar-ne algun. Condorcet va ajudar la seva dona a treballar per la igualtat de sexes i per la defensa de les dones treballadores; Stuart Mill casat amb la feminista Harriet Hardy, va escriure "L'esclavitud de la dona" i immediatament va perdre el seu escó al Parlament anglès. Els socialistes utòpics Saint Simon i Fourier, Jacob Bright, Engels i d'altres van escriure en defensa de les dones, però la seva acció no va anar gaire més lluny. Tanmateix és important no oblidar que, encara que sigui de forma simbòlica, també alguns homes es van afegir a les reivindicacions femenines.

Entre dificultats i decepcions

Elles es van adonar, alhora, de les doloroses contradiccions dels nous sistemes i ideologies. El Codi Napoleònic francès que era, en conjunt, progressista, en allò el que es referia a la família i a

la dona era absolutament discriminant: continuava tractant-la com a una “menor” i la va incapacitar per quasi totes les funcions econòmiques i públiques. Aquest Codi afirmava, fins i tot, coses terribles i desvergonyides, encara que tampoc eren originals: “Va voler la naturalesa que les dones fossin les nostres esclaves... Són la nostra propietat... ens pertanyen tal com l'arbre que dona fruits pertany al pagès... La dona no és més que una màquina de produir fills...”. Continuen les decepcions...

Per una altra banda, en triomfar la burgesia, les dones veuen amb claredat que les declaracions igualitàries que en principi semblava que no exclouien ningú, en realitat continuaven fent-ho, tant per raó del sexe com del poder, el diner, el color, etc... Elles no tenien ni tan sols dret al vot. Els Drets del Ciutadà, de l'Home, que apareixien com a universals, a l'hora de la veritat, han hagut d'esperar fins a 1993 –dos-cents anys!– perquè a la Conferència de l'ONU a Viena, i com una fita molt important, es declarés que són també drets de les dones i perquè això mateix es ratifiqués a la Conferència de Pekín (1995) amb el mateix aire de triomf...

En aquestes circumstàncies van canviar a més a més enormement les condicions de treball; amb la Revolució Industrial les dones perden el seu prestigi com a artesanes, surten a les fàbriques en unes condicions de treball sobrehumà i sempre pèssimament pagat; són proletàries dels proletaris... Les contradiccions de la societat industrial a Anglaterra i USA augmentaven la cadena interminable de dificultats. Com dirà André Léo (1870) “els demòcrates mai no han tingut en compte les dones”...

En fi, tot això va fent de revulsiu per una minoria de dones que reaccionen i tendeixen a organitzar-se. Es van centrar principalment en la lluita pel vot, pel dret de ser autèntiques ciutadanes. És l'anomenat *sufragisme*, que va deixar en segon lloc la qüestió de la igualtat laboral, i per aquest motiu, a sobre, es va titllar el moviment de burgès. Però no s'ha d'oblidar que una lluita estava relacionada amb l'altra perquè els obrers no podien votar, i els negres tampoc. “Creuen vostès que la raça negra està només composta per homes?”, va preguntar Elisabeth Cady Stanton als dirigents del moviment. Però només els homes, obrers o negres, van obtenir el vot.

Al 1848 es va celebrar a Nova York la primera convenció sobre els drets de la dona. S'exigia igualtat de drets al matrimoni, a la sexualitat, als salaris, educació, en la custòdia dels fills i en la possibilitat de disposar dels propis recursos etc... i, és clar, el dret al vot. Allà es va aprovar la Declaració de Sèneca Falls, text bàsic del sufragisme i de la ideologia feminista als EEUU.

Va ser molt significativa a Anglaterra l'Assemblea de Sheffield (1851) amb una gran afluència de dones... Al 1899 va tenir lloc la segona Assemblea Internacional a Londres, que va convocar 5.000 dones representants de més de 600.000 feministes.

El 1868 va ser un any important per al feminisme francès entre altres coses perquè van gosar crear clubs i cercles de discussió i publicar diaris feministes.

L'emancipació afecta tota la humanitat

Les dones sempre van entendre que la seva alliberació anava inserida i havia d'aconseguir-se junt amb la dels altres oprimits d'aquest món, responent a una visió holística de la vida i de la justícia. Tanmateix, els homes acollien de grat l'ajuda de les dones per les causes socials, polítiques, racials, etc, etc, ... però sempre van oblidar, i menysprear àdhuc, la causa feminista.

Com diu Anne M. Käpelli: “Quan les feministes socialistes tracten d'empènyer els seus camarades homes a portar les seves promeses a la pràctica, llavors sorgeixen les ambivalències i els conflictes”¹⁰.

Això va succeir a tots els àmbits: als moviments independentistes, antirracistes, antiesclavistes, antifascistes, pacifistes... Es va entendre l'alliberació des de tots els àmbits, es va col·laborar... i en tots elles van ser oblidades.

Perquè gairebé ningú no va voler assabentar-se de la globalitat del missatge feminista malgrat la seva claredat i contundència: “Cal mostrar que l' emancipació de les dones no és només quelcom que els interessa a elles, sinó també a tota la humanitat. L'emancipació de les dones serà també la dels homes”¹¹. I això em sembla molt important subratllar-ho bé. Com dèiem al començament citant Boutros Ghali: “Avui més que mai, la causa de la dona és la causa de tota la humanitat”. És fonamental entendre així el treball de les dones.

Però la història és llarga i costeruda, plena de sofriments i d'incomprensions... Se les ridicullitzava despietadament, se les insultava se'ls tiraven ous a les manifestacions i actes públics... No hi ha res de més dolorós que la incomprensió, el menyspreu i la tergiversació dels missatges... Se les va ferir en excés. I com quan algú parla i no és escoltat, crida i si no, encara crida més, així, en alguns moments –no sempre– els moviments feministes es van radicalitzar i van viure una incomprensió total.

No hi ha hagut cap corrent més desprestigiats i estigmatitzats. Es va intentar anar sempre per la via legal, però davant la impossibilitat d'aconseguir resultats, l'any 1903, a Anglaterra, van decidir anar a la lluita més directa amb vagues, manifestacions, i d'altres disturbis públics, encara que mai no es va fer de manera sagnant. Crec que *aquesta és l'única reivindicació social realitzada de manera no sagnant*.

Els últims anys

Les dues guerres mundials van canviar, en certa mesura, alguns aspectes de la situació de les dones, especialment, en allò que es refereix al treball, per la necessitat de suplir als homes que eren cridats a la lluita al front. Aquest fet influeix decisivament en la situació real de les dones. Tanmateix, des de la Primera Guerra fins als anys 60 aproximadament, hi ha un silenci aparent de produccions i escrits. Els avanços i les lluites es realitzen d'una altra manera, més pragmàticament. Són les dècades en què escalonadament es va reconeixent el dret al vot, a la immensa majoria de països, es realitzen reformes legals, educatives i laborals molt importants, i això va canviant la situació de forma significativa. Per altra banda, les dones treballen activament en els moviments de resistència dels països respectius i estan involucrades en els enormes esdeveniments polítics que caracteritzen la primera meitat d'aquest segle.

Al 1959 Simone de Beauvoir escriu *El segon sexe*, un pas fonamental en el pensament feminista que marcarà el futur. També “La mística del feminisme” de Betty Friedan va fer època i va suposar un avanç ideològic. Comença una nova etapa.

Fins aquests moments la preocupació feminista va estar prioritàriament centrada en la consecució dels mateixos drets que els homes i aquest acostuma a ser definit com a *feminisme de la igualtat*, imprescindible per l'avanç real. Tanmateix, a poc a poc, es van donant passos i es van

aconseguint algunes fites en el camp legal i lògicament tot això ha anat repercutint en la *ideologia feminista* que, per descomptat, no veu encara acomplertes plenament les seves esperances ni assolits els objectius. Al contrari, es van descobrint horitzons, noves facetes i possibilitats per anar prosseguint el camí d'alliberació.

A partir dels anys 60 sorgeixen nombrosos moviments de dones i ja no solament a Països anomenats del Primer Món (fet importantíssim). Les dones del Tercer Món, evidentment més oprimides, comencen a desvetllar-se amb energia. També sorgeix el feminisme de la diferència, enormement important avui..., i no podem oblidar el feminisme cristià, que amb una mica de retard, ha brostat amb gran força evangèlica, ecumènica i alliberadora.

3. UN MOVIMENT MUNDIAL IMPARABLE

3.1. BEIJING: UN CAMÍ QUE JA NO TÉ RETORN

La IV Conferència i Fòrum sobre la Dona a Beijing, organitzats per les Nacions Unides (1995), va constituir una espècie d'esglaó històric, no tant pel que s'hagi pogut avançar realment sinó *pel seu valor simbòlic i el ressò en les dones i en l'opinió pública mundial*.

En realitat aquests esdeveniments no defineixen la vida, però contribueixen a conscienciar-la i fer-la avançar i ho fan a un nivell mundial.

El Fòrum previ i paral·lel de les ONGs respirava esperança, treball i energia.

Va sorgir d'un cant agraït, d'un intent de reconeixement pòstum, de record a “les que ens van precedir a la lluita”, a aquelles que van començar i “van aplanar el camí”. Va ser una celebració massiva, multicolor –més de trenta-cinc mil dones arribades de tots els racons de la Terra– i una promesa de futur: “tot celebrant les veus de les dones de tot el món, rendint homenatge a les que van aplanar el camí i a l'esperança que resideix en la joventut del món”, per enriquir i empènyer el Fòrum i Conferència, a Hairou-Beijing.

Hi eren, junt amb els governs del Planeta, “en interès de *tota* la humanitat”, per veure la realitat “a través dels ulls de les dones”.

Hi eren presents reconeixent amb ells que “la igualtat entre homes i dones és una qüestió de drets humans i constitueix una condició per l'assoliment de la justícia social, a més de ser un requisit previ, necessari i fonamental per la igualtat, el desenvolupament i la pau. Per obtenir el desenvolupament sostenible basat en l'ésser humà, és indispensable que *hi hagi una relació transformada, basada en la igualtat entre homes i dones*”¹². És a dir, un plantejament global que afecta profundament les relacions i en surt afectat ell mateix.

Els mitjans informatius del món es van fer ressò de manera poc usual en aquesta mena d'esdeveniments. Es va treballar molt i, alhora, va ser un lloc de trobada dels Hemisferis (Nord i Sud) en què les dones van poder expressar-se, conèixer-se, compartir problemes, humiliacions i esperances, i allà es van unir per pressionar juntes davant dels governs. Per això, la seva presència al Fòrum va incidir, bastant més del que es podia esperar, en la Conferència dels governs.

El Document base que van debatre els governs, “la Plataforma d'Acció”, recull en 12 capítols tots els aspectes de l'existència humana, i, per tant, de les dones: l'educació, economia, les causes estructurals de la pobresa, violències de tot tipus, els medis de difusió, la pau, la salut, la sexualitat, qüestions de racisme i xenofòbia... ecologia i desenvolupament sostenible, política, etc... Tot està interrelacionat, tot és global i així apareix també en el Document. En aquests capítols es mostra amb realisme la situació de les dones i es formulen objectius, estratègies i passos cap endavant, alguns molt significatius. També es veuen clarament les misèries i necessitats d'aquest món, “els forats negres” i la injustícia.

Certament és un bon Document i seria excel·lent si els governs de tot el món es proposessin

aplicar-ho tant en els canvis legislatius, aportant els medis econòmics que exigeix, com fent-ne un seguiment pràctic i constant. Caldria que la paraula “garantir” tantes vegades repetida pels governs quedés reflectida en quelcom més que en una promesa de bones intencions.

3.2. MIRANT CAP AL FUTUR

Entendre i ser conseqüents amb la idea que “la Pau, el Desenvolupament i la Igualtat” estan íntimament travats i tenen rostre de dona, suposa un canvi qualitatiu, dinàmic i eficaç cap a l'alliberació.

L'educació, un cop més –i crec que és important subratllar-ho–, ha estat considerada com l'instrument de transformació i com la “portadora de dignitat” imprescindible per elles; com va afirmar Benazir Bhutto, llavors Primera Ministra del Pakistà: “Les dones no poden controlar la seva pròpia vida si no és a través de la independència econòmica, i per això cal generalitzar l'educació”.

De totes maneres, encara que no va ser fàcil, es va arribar a un assentiment comú. A la Conferència es van poder palpar fortes diferències entre els Estats, així com diverses posicions i plantejaments a les Esglésies, les religions, etc., àdhuc, en alguns casos, entre les ONGs. Es va evidenciar la pluralitat de posicions i de pràctiques existents. No es poden defugir les dificultats i enfrontaments. Tampoc serà senzilla la fidelitat i la coherència amb els compromisos adquirits. La llista de responsabilitats que la Plataforma d'Acció atribueix als Organismes Internacionals i Nacionals, als Governos, ONGs i altres institucions és quasi interminable.

El que ha quedat ben clar a Beijing és la convicció que el “feminisme” no és una qüestió primermundista i/o la ideologia d'alliberació dels països rics i de les classes benestants. Tot el contrari, s'ha mostrat als nostres ulls de forma viva, realista i clara, la situació de les dones als països més desfavorits del Planeta i la força d'alliberació que comença a sorgir amb energia i vigor de les seves dones, de les més oprimides de la Terra. Les dones de tot el món s'uneixen i reclamen justícia.

És molt important que les Nacions Unides, que els governos i institucions no defraudin la Humanitat; diem bé “la Humanitat”, perquè és qüestió de tots i de totes.

4. RECUPERAR LES DUES ALES DE LA HUMANITAT

Tot té les seves limitacions; també la IV Conferència les va tenir i ben grosses; tanmateix el conjunt va ser molt positiu. Esperem que la “Plataforma d'Acció” no quedi en lletra morta. Són passos cap endavant en la conscienciació de la Humanitat, en la lluita i en l'esperança. Caldrà molta tenacitat, però existeixen pistes i s'han donat passos concrets.

La Secretària General de la Conferència, Gertrude Monguella, va ser potser excessivament optimista quan en les seves paraules finals va pronosticar que “a partir d'aquesta conferència, la imatge de la dona canviarà radicalment”.

Segurament no sirà tan ràpid ni tan senzill, però no hi ha dubte que quelcom d'això és veritat perquè a Beijing s'ha enfortit profundament l'esperança i s'han teixit xarxes entre les dones de tot el món. El canvi no serà imminent, caldrà molt d'esforç però, de totes maneres, a partir de la IV Conferència s'ha començat a percebre més clarament que el moviment és ja universal i imparable; aquest és “un camí que ja no té tornada”. Ha suposat una fita molt important i decisiva.

Bella S. Abzug, una de les feministes històriques present a la Xina, va creure en la força moral i en el dinamisme de les dones; en acabar el Fòrum els va adreçar bellament i amb convicció un repte:

“Tenim els maons per construir unes noves estructures, els llaços per establir unes relacions diferents, les paraules per crear un llenguatge nou... i, com ho han demostrat les dones a Hairou.... podem fer-ho!¹³

Estructures noves, relacions diferents, llenguatge nou... Tot això ens està parlant de refer i de crear, d'una transformació profunda que afecta tota la Humanitat, les relacions globals, i que, alhora, exigeix uns altres valors i actituds; ens està assenyalant una tasca que té molt a veure amb l'intent de reanimar i re-vitalitzar aquesta Terra.

4.1. CONJUNTAMENT AMB ELS HOMES

Cal que les dues ales creixin, caldrà potenciar més la que és més curta. És una tasca per realitzar conjuntament, homes i dones del nostre món, tots hem de cooperar, perquè és una responsabilitat comuna i que hem de compartir.

Gertrude Monguella, en finalitzar la Conferència, va recordar el camí efectuat per les dones i va comunicar aquesta invitació als homes: “Les dones sempre van lluitar al costat dels homes contra l'esclavitud, la colonització, l'apartheid i per la pau. Que els homes, ara, s'uneixin a les dones en la seva lluita per la igualtat”¹⁴.

La constatació d'aquesta realitat és molt important i totalment veritable. Comporta un reconeixement històric i dóna també una idea de la perspectiva i interessos globals, presents a la lluita alliberadora de les dones.

La dominació masculina i tots aquests comportaments injustos i opressors contra les dones

“ofenen la dignitat tant de l'home com de la dona”¹⁵, i per tant, fan mal a tots dos. A més, com ho declara molt bé el Document “Vita Consecrata”: “És obligat reconèixer igualment que la nova consciència femenina ajuda també els homes a revisar els seus esquemes mentals, la seva manera d'autocomprendre's, de situar-se a la història i interpretar-la, i organitzar la vida social, política, religiosa i eclesial”¹⁶.

És, doncs, absolutament necessari que homes i dones es recuperin conjuntament, i, per tant, es sentin solidaris en aquesta tasca que no allibera només les dones, sinó també els homes. Perquè, certament, tota la humanitat està ferida. L'ànima i l'animus estan desequilibrats, desajustats.

Recordem la sentència Bahá'í que citàvem al començament: “El món de la humanitat posseeix dues ales: una és la dona i l'altra, l'home. Fins que les dues ales no estiguin igualment desenvolupades no podrà volar. Si una de les ales roman dèbil, el vol serà impossible”. Efectivament, però, a més, pel fet d'estar una d'elles excessivament debilitada, l'altra també en pateix les conseqüències i emmalalteix.

4.2. LA CRISI DE LA MASCULINITAT

Hi ha homes que a poc a poc, es van adonant d'aquest fet, que és tan real com dramàtic. Encara són una minoria els qui veuen, senten i declaren obertament la necessitat d'un canvi. Perquè no tots els homes es senten còmodes, atrapats en la seva imatge dominadora i competitiva, adoptant models de virilitat gairebé caricaturesca, rebuts del passat i ofegant expressions, emocions i sentiments totalment legítims, però que temen que poguessin semblar “femenins”; això empobreix l'ésser no només dins l'esfera afectiva i emocional, sinó, pràcticament en tot. Tanmateix, alguns –molt pocs– en són perfectament conscients. Preveuen un canvi i ho assumeixen com a repte i tasca comunitària amb les dones.

El primer que m'ho va comunicar, ja fa uns quants anys, va ser un jove i intel·ligent amic meu. Per ell, la reflexió feminista era també un detonant per una presa de consciència de la inconscient opressió masculina. Existeix una clara descompensació de l'animus i l'ànima que s'aguditza en els homes i aquest fet no només distorsiona i empobreix sinó que, al final, ofega i fereix les relacions. En definitiva, em deia, són ells els més necessitats. L'imperatiu “sigues home”, carregat de pressions i escoltat des de la infantesa, comença a esdevenir excessivament enutjós per a molts.

Però aquesta consciència és encara minoritària i com tota ferida amagada, supura i es cobra les seves víctimes. A la nostra civilització occidental detectem una autèntica crisi de la masculinitat, qualificada per alguns com a enorme i sense precedents. Un exemple de la seva visibilitat pot ser l'aparició del que se'n diu “home tou”, estereotip de l'individu excessivament dèbil, passiu i “efeminat”, en contraposició amb l’“home dur”, “el mascle fort”; tots dos són una espècie de caricatura o esquema que, per desgràcia, té excessives concrecions en l'home occidental modern.

El model vigent s'està trencant i no sempre troba el camí de reconstrucció i això produeix una inseguretat i un dolor inconfessats. Comença a parlar-se del “malestar masculí” i de “donar nom a les ferides masculines”. S'inicien estudis psicològics i biològics, els “Men's Studies”, les revistes especialitzades, fins i tot alguns moviments d'alliberació masculins. Alguns pensen: “hem de refusar la masculinitat tradicional” i caminar cap a d'altres models més integradors¹⁷. Hi ha quelcom que s'està esfondrant; comença una penosa i necessària desmitificació de la masculinitat, generalment no acabada de formular obertament, que anuncia un final d'era cultural

i ha d'abocar a una reconciliació interior i exterior profunda, que comença en el reconeixement. Perquè, en realitat, quelcom està naixent; reinterpretar la masculinitat vol dir també recuperar-la però d'una altra manera, fent-hi sorgir el que estava empresonat i ocult.

4.3. UNA CRIDA A LA RESPONSABILITAT

Estem apuntant cap a una humanitat enriquida. Tota la humanitat i també la Terra, el sistema ecològic tan pressionat i deteriorat, està necessitada de nous models i noves relacions.

Utilitzarem una encertada formulació d'Elisabeth Badinter: “Quan els homes es van adonar del seu desavantatge a la natura (es refereix a la fertilitat), van crear un paliatiu de gran volada: el sistema patriarcal”. Però en aquest sistema es comencen a albirar les esquerdes, i afegeix: “Avui, obligats a dir adéu al patriarca, han de reinventar el pare i la virilitat que comporta. Les dones que observen aquestes metamorfosis amb tendresa, contenen la respiració”¹⁸.

És l'expectació davant un possible nou naixement.

5. CAP A UN NOU PARADIGMA I UNA HUMANITAT RECONCILIADA

5.1. RECUPERAR L'ÀNIMA

Aquest nou naixement i el guariment profund que les relacions humanes tant necessiten, passa per un procés psíquic i espiritual pregon, que afecta homes i dones i tota la creació.

Exigeix un canvi, una conversió relacional radical... Convoca a la *reciprocitat* masculí-femení des de l'alteritat, des del reconeixement mutu. Exigeix l'*acceptació de la diferència*, la recuperació interior de l'animus i l'ànima tant en l'home com en la dona. Condueix a l'aprenentatge per *captar l'energia que brolla dels oposats*, de la multiplicitat i de saber situar els contraris i dialogar amb el que és diferent. És un procés terapèutic ardu, laboriós i gratificant alhora, que mena a una nova relació més espontània i igualitària. Exigeix uns models i valors nous també des de l'experiència espiritual fonda que es deixa abastar pel Déu –matern i patern– de la vida.

Des de les necessitats d'aquest món, des de l'ètica i la teologia comencen a reclamar-se més i més la misericòrdia, la pietat, la fidelitat, la tendresa, la vulnerabilitat, la compassió, la cura de la vida..., actituds i expressions de l'"ànima" equilibrada, que ens assenyalen l'esperança d'una possible curació de les relacions. El "dret de la misericòrdia", "la solidaritat compassiva", "l'ètica de la pietat", la necessitat d'unes relacions en què l'amor i la tendresa es manifestin..., expressen quelcom més que un desig vague en alguns sectors minoritaris. Tot això és signe d'una sensibilitat nova que emergeix encara tímidament i és una crida a substituir l'agressivitat competitiva, per la compassió solidària on l'esperit de col.laboració substitueixi a la competició orgullosa.

Es deixa entreveure la necessitat d'un canvi espiritual i cultural que afecti profundament les relacions i la comunicació humana; una forma dialògica qualitativament diferent.

És el pas de la "verticalitat" jeràrquica a la vivència més "horitzontal" i solidària de les relacions; el pas de la "complementarietat" a l'alteritat i al reconeixement de la diferència. Les dones hem de fer aquí una aportació indeclinable per al bé de tota la creació i de tota la humanitat; és doncs necessari que la nostra veu sigui escoltada i la nostra companyia acceptada i compresa. Cal també entrar amb humilitat i gosadia en aquest procés de purificació i re-creació.

Una ètica realista i universal reclama un canvi bàsic, una conversió total de les relacions ja molt deteriorades i empobrides, com a primer instrument de pau i concòrdia en la justícia.

Les dones no demanem cap favor ni almoïna, exigim el restabliment d'unes relacions fraternes i justes volgudes per Déu i a les quals tota la Creació té dret, i oferim la mà de la reconciliació i cooperació. Això és quelcom més que una reivindicació interessada, és una denúncia alertadora i urgent pel bé de tota la Humanitat i de tota la creació. Perquè el nostre Planeta i la nostra Humanitat necessiten un guariment físic i espiritual.

A l'home no el beneficia en absolut continuar essent dominador; al contrari, l'envileix; a la dona tampoc no li fa cap bé ser dominada i instrumentalitzada. Però entre les dones les actituds de subordinació i fins i tot d'automarginació s'han interioritzat durant milenis, i entre els homes s'ha

potenciat en excés l'orgull de dominar. No hi pot haver alliberació de la Humanitat si els homes continuen oprimint les dones, però tampoc si elles hi consenten.

L'animus, però especialment, l'ànima, el femení, està patint en els homes i en les dones, en la humanitat total. Comencem a desvetllar-nos... però indubtablement les dones s'han avançat i la conscienciació és més forta. El sofriment és i ha estat l'esperó vigorós. Cal saber reconèixer i agrair el treball i la visió capdavantera de les dones per alliberar-se i alliberar: “Aquesta situació ha començat a canviar, sobretot a causa del desvetllament crític i la protesta agosarada de la dona”¹⁹.

5.2. EL FUTUR ES JUGA EN LA RELACIÓ

Aquest és, doncs, un treball conjunt d'alliberació que no pot realitzar-se de manera individualista i en solitari. Significa un aprenentatge ardu i comunitari que hem de dur a terme tots i totes. És una tasca compartida que necessita molta comprensió, gosadia, paciència, actitud'escolta, saviesa i, en definitiva, molt d'amor. L'amor és l'energia fonamental de la vida i de les relacions; és d'aquí que brollen les possibilitats de transformació, acompanyament i recerca. “L'amor canvia el món” dirà Teilhard de Chardin. L'amor re-anima, re-fa, re-vigoritza des d'un corrent de simpatia interior capaç de travessar internament el món. Obre nous camins i possibilitats d'esperança. L'amor brolla de l'esperit i condueix a l'Esperit, essencial en la transformació humana, en aquesta autèntica nova creació de la humanitat que agermana homes i dones i els transforma, els crida a re-vitalitzar-se des del cor mateix de Déu que és amor. Però l'amor no només no exclou la sinceritat, sinó que la implica, així com enclou la voluntat de canvi valent i decidida.

No es poden continuar aplicant models caducs i obsolets del passat, es tracta de ser fidels a la recerca d'una mentalitat relacional fonamentalment nova; en igualtat, companyerisme i col.laboració; en alteritat i mutu reconeixement; deixant que l'energia flueixi i brolli la multiplicitat i es produeixi el diàleg. El diàleg entre l'animus i l'ànima proporciona la integració i també el desenvolupament dels dos estrats.

5.3. JESÚS NOU MODEL DE TRACTE AMB LA DONA

Necessitem un model paradigmàtic d'unes relacions Home-Dona no jerarquitzaes, més comunitàries, que es reconeixen en alteritat i en reciprocitat sense pors ni dominacions. El fonament teològic està basat en el misteri de l'Encarnació. En ella, Déu mateix es fa solidari “company, col.laborador”, amb els éssers humans i estableix unes relacions noves, en alteritat. I en Jesús aquestes relacions se'ns fan visibles i properes.

Les relacions de Jesús amb la gent, amb els marginats i especialment amb les dones, són sorprenents, absolutament innovadores i estan carregades de sentit alliberador i inclusiu; comuniquen amor i són plenes d'una compassió que dignifica. Anticipen les relacions noves perquè són curulles de sentit comunitari i alliberador, estan desproveïdes de rigidesa i de domini; per això no són opressives ni paternalistes i així anuncien les relacions reconciliades. Per això eren globals i afectaven tota l'existència; quan Jesús guareix, salva l'ànima i quan salva, integra en aquesta salvació tota l'existència i així, guareix el cos. Ell guareix l'existència i la redimeix. És la Gràcia de Déu que se'ns apropa, es fa visible i salva. Per això les seves relacions engendren justícia. Les benaurances són un codi de relacions noves.

Franz Alt al.ludeix a la integració de l'“ànima” que el mateix Jesús efectua en si mateix, per això

les seves relacions són diferents i la seva comunicació arriba al nucli de l'ànima. “Només homes i dones que han integrat l'ànima poden entendre el Jesús global que va aconseguir aquesta integració. Mentre les Esglésies segueixin sent només Esglésies d'homes, el femení i les dones hi seran menyspreades... Tanmateix, amb Ell les Esglésies podrien oferir al món la contribució decisiva per la seva salvació i alliberació. En Jesús el masculí i el femení no estan renyits, sinó amistosament integrats i reconciliats”²⁰... És a dir, aconseguix el diàleg intern entre l'ànima i l'ànimus i així està perfectament unificat i equilibrat; i això és font d'unes relacions totalment integradores.

5.4. “GLÒRIA A LES DIFERÈNCIES” (P.Salinas)

La terminologia i les imatges d'“animus” ó “ànima” no s'han d'absolutitzar, tampoc Jüing no ho va fer. Les va considerar com a intuïcions “provisionals”, “conceptes intuïtius” que poden ajudar i per descomptat, amb l'aprofundiment en la psicologia personal i social ens poden portar per camins insospitats, perquè apunten cap a persones noves, homes i dones nous. Els xinesos parlen d'equilibri entre el “yang i el yin” i d'altres cultures utilitzen arquetips mítics... El que ens interessa aquí és descobrir que la persona humana té al davant camins interiors intransitats encara des del punt de vista psicològic i humà, però que han de ser aprofundits des d'una forta crida i dimensió espiritual. És una tasca que la humanitat té encara pendent.

Necessitem crear un tipus de relacions noves, redescobrint feminitat i masculinitat, reinterpretant els símbols i la vida, però no amb la visió romàntica d'un passat que, per descomptat, tampoc no va ser millor, sinó des d'una reformulació i inculturació en l'avui, molt fonda. Cal que gosem crear i estimar ara ja “l'home (la dona) que encara no existeix” (Camus), però que podem i hem d'anar configurant, aportant des de la diferència, i això suposa una autèntica revolució per a la Humanitat.

Les dones no són ni millors ni pitjors que els homes, són diferents, i des d'aquí han d'aportar uns i altres l'enriquiment per al món i la humanitat. La manca d'aquesta aportació produeix un desnivell perillós.

Aquest és un esforç urgent que cal fer, perquè, a més, una Humanitat mutilada i descompensada, no només no beneficia ningú, sinó que està abocada a l'autodestrucció i al desequilibri neuròtic. Hem de recuperar les “dues ales” i així volar, cal revitalitzar l'ànima i així reanimar la Terra; cal equilibrar les nostres relacions per recuperar la salut física i espiritual del planeta, de la humanitat. El futur depèn de les relacions i aquestes han de brollar del cor, d'un cor reconciliat.

Tal com es va afirmar a l'Assemblea Ecumènica de Basilea, 89: “Hem d'aprendre que la nostra felicitat i la nostra salut no depenen tant dels béns materials, com dels dons de la naturalesa i de les altres criatures, de les relacions humanes i de la nostra relació amb Déu”. Però aquestes relacions cal que es transformin profundament²¹.

ALGUNES PISTES PER AL DIÀLEG

1. Com reaccionem davant de la paraula “feminisme”?

— Si la rebutgem, quines alternatives proposem?

— Et sembla que existeix una crisi de la masculinitat?, en què?

— I si no una crisi, acceptaries com a m'nim que existeix un canvi?

— Còm reaccionen els homes davant d'aquest canvi?

2. Comenteu la poesia anònima que inicia aquest Quadern.

— Podríeu recordar altres aspectes de l “estat de subjecció” més “propers” a vosaltres dels que aquí es mencionen?

3. Comenteu el que recordeu de la Conferència de Beijing o d'altres conferències de la ONU sobre la Dona.

— Quin impacte han tingut en el cercle en què us moveu?

4. Aprofundim sobre ànima i animus:

— Personalment, com sentim l'animus i l'ànima?

— En el cas de ser dones, com hem oprimint l'animus?

— Com hem absolutitzat l'ànima?

— En el cas de ser homes, al contrari.

— De totes maneres, com millorar el nostre animus?, com l'ànima?

5. Quines aplicacions té això de l'animus i l'ànima en:

— la societat, la política, les esglésies..., l'educació, etc...?

NOTES

1. Leonardo Boff, *Nova Era: la civilització planetària*, Estella, 1995, p.84.
2. D'un escrit Baha'i. Cit. per Nekane Lauzirika, *Mirant al futur amb ulls de dona*, Bilbao, 1996, p.19.
3. Citat per Romero de Maio, *Dona i Renaixement*, Madrid, 1988, p.95.
4. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theològica*, BAC, Madrid, 1956, t.XV, Tractat del Orde, supl. q.39, a 1-6. També 2a, liae, q. 177, art. 2.
5. Ibidem, sup. q. 93, a, 1a, 4 ad 1.
6. F.Nietzsche, “*Més enllà del bé i del mal*” ,Obres Completes, Madrid-Buenos Aires-Mexic, 1932.
- 7.La majoria de les dades exposades a continuació, encara que no totes, són xifres publicades per la Comissió de la IV Conferència Mundial de la ONU, 1995.
8. La idea expressada per M.Ward és:”No hi ha diferència entre l'home i la dona que impedeixi a les dones fer grans coses... Doncs, què opineu de l'expressió “no són més que dones”? Com si en tot fóssim inferiors a una altra criatura que, suposo, deu ser l'home!”...
9. 34 Congregació General de la Companyia de Jesús, 1995, Doc. “La Companyia i la situació de les dones a l'Església i a la societat civil”, cfr. n.9.
- 10 Anne Marie Käppeli, “*Escenaris del feminisme*”, *Història de les Dones*, Madrid, 1993, t.IV, p.520.
11. Andrée Michel, *Le Feminisme*, Presses Universitaires de France, París, 1980, p. 77. Mme Avril de Sainte-Croix, a l'Assemblea de Washington 1888, i recollint el pensament de Flora Tristán i altres feministes de la primera hora.
12. IV Conferència Mundial sobre les dones. Plataforma d'Acció, 15, IX, 1995, Emakunde, p.2. El subratllat és meu.
13. Bella S. Abzug, “*Two views on the Beijing Conference*”, The earth times, september 10, 1995, p.7.
14. Cit. per Nekane Lauzirika, *Mirant al futur...* O. c,p.111
15. 34 Congregació General de la Companyia de Jesús, o.c.n.3.
- 16 Joan Pau II, *Vita Consecrata*, Madrid, 1996, n. 57.
17. Cooper Thompson, “hem de rebutjar la masculinitat tradicional”, AA.VV. *Ser Home*, Kairós,

Madrid, 1993, 28-38. Els primers grups van començar als EEUU al 1969, a Alemanya 1972 etc... I, és clar, predominen als països industrialitzats i rics. Comença també una abundant bibliografia.

18. Elisabeth Badinter, XY, *La identitat masculina*, Madrid, 1992, p. 224.

19. 34 Congregació General de la Companyia de Jesús, o.c.,n.3.

20. Franz Alt, *Jesús ,el primer home nou*, Córdova, 1993, p.32 i 30. Documentació oficial de l'Assemblea Ecumènica Europea, Paz con Justica, Basilea, 15-21 maig, 1989, Madrid, 1990, p. 73.

21. Documentació oficial de l'Assemblea Ecumènica Europea, Paz con Justica, Basilea, 15-21 maig, 1989, Madrid, 1990, p.73.